THE ROLE OF NEOLOGISMS IN THE PRESENT CATIHETIC TEXT

Alexandra-Ioana Dângă, M.A., "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca and Dana-Alexandra Dolgu-Ursuleanu, PhD Student, "Ştefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: The dynamics of the contemporary world reveals both the updating of the lay language and the clerical language. The neologisms are an innovation indicator, therefore the clerical language uses neologisms on the one hand because they replace the former words, although not totally; on the other hand neologisms can't restore the authentic meaning. Moreover, in a catechism these new words may subtly change the doctrine. All in all, two catechisms belonging to different confessions, orthodox and protestant, will be analysed comparatively and it will be discussed the semantics of the neologisms.

Keywords: neologism, contextual meaning, catechism, etymology, conservatism.

1. Preliminarii:

Conservatorismul lingvistic, respectiv doctrinar al Bisericilor tradiţionale reprezintă o defensivă faţă de inovaţiile stricăcioase/găunoase, care pot altera sensul dogmatic al confesiunii. Aparent paradoxal, inovaţiile pot prezenta şi avantaje, deoarece urmăreşte îndeaproape dinamica limbajului bisericesc, demonstrând capacitatea de adaptare a cultelor la necesităţile ontologice şi epistemologice ale contemporaneităţii. În studiul de faţă ne propunem să demonstrăm că varianta bisericească a limbajului nu constituie „încremenire în proiect", ci o selecţie a împrumuturilor în măsura necesităţii (în textul catihetic ortodox), pe când, la popul opus, învăţătura de credinţă neoprotestantă abordează un limbaj prin excelenţă neologic, în mod special datorită apariţiei târzii ale acestor culte. Tematicile comune acestor catehisme evidenţiază expunerile referitoare la Botez şi la Duhul Sfânt.

Între cele doua variante ale românei literare actuale, scrierea laică şi scrierea bisericească, există o multitudine de variaţii morfosintactice, stilistice analizate deja de prof. Dana-Luminiţa Teleoacă[1]; noutatea studiului prezent constă în analizarea inovaţiilor lexicale la nivelul celor două texte de învăţătură creştină, ortodoxă, respectiv neoprotestantă. Deşi inovaţia este privită cu

[1] Vezi studiile *Aspecte morfosintactice în textul catihetic actua*l, în Lucrările celui de-al doilea Simpozion Internaţional de Lingvistică, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2009, p. 489-501, *Particularităţi morfosintactice ale textului actual de rugaciune (I şi II*), în LR Chişinău, nr. 3-4, 11-12, XXI/2011, XXII/2012, *Morfosintaxa textului biblic actual: Evanghelia după Matei*, în LR, LXI/2012, Structuri sintactice cu valenţe stilistice în literatura veterotestamentară a Psalmilor, în Anuar de lingvistică şi istorie literară, Iaşi, LIV, 2014, p. 111-134.

BDD-V1637 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 05:09:33 UTC)

suspiciune în textul bisericesc ortodox[2], având ca posibil efect distorsionarea, răstălmăcirea mesajului transmis[3], în scrierea religioasă neoprotestantă[4] termenii şi construcţiile frazeologice sunt predominante şi guvernează întregul discurs ştiinţific bisericesc, vom vedea în schimb care sunt şi riscurile. În studiul de faţă, etimologia neologismelor a fost indicată prin confruntarea informaţiilor din următoarele surse lexicografice: CDDE, CDER, DEX 1998, DÎL-R, DN, MDN, MDA (I, II), pentru discuţia noastră fiind luat în calcul conceptul de *etimon direct*, iar nu cel de *etimon îndepărtat*.

2. Aspecte lexicale:

În economia textului bisericesc ortodox referitor la problematica despre Duhul Sfânt, observăm o recurenţă a termenilor formaţi prin mijloace interne – derivare, compunere – şi se optează de multe ori, ca dovadă a conservatorismului lingvistic, pentru arhaismele lexicale şi nu pentru împrumuturi, echivalente semantice neologice; spre exemplu, în structura „deci, de oameni *atârnă* că Dumnezeu...” (CO 2003: 121), arhaismul *atârnă* este folosit în detrimentul lui *depinde*„dacă unii nu se mântuiesc, aceasta n-ar fi din *pricina* lor, ci a harului care nu-i *sileşte*” (*ibid.,* 120), şi în acest caz, dubletele neologice *cauza, obligă* nu înlocuiesc termenii vechi, care rămân consecvenţi (arhaismele şi elementele populare/regionale nu au rolul de a reda o culoare locală şi temporală, având efect stilistic, ci sunt strict o expresie a conservatorismului; expresivitatea conotată de aceşti termeni este involuntară[5]). Există, de asemenea, varianta introducerii termenului neologic, dar a numirii între paranteze a termenului vechi „Aceasta e însă o învăţătură a calvinilor numită *predestinaţie* (*mai-înainte-rânduire*)” (*ibid.,* 120). Ultimul exemplu conchide că substituţia se realizează în mod gradual, este vorba, aşadar, de o „apropiere treptata a limbajului bisericesc de cel laic”[6].

Derivarea cu ajutorul prefixului *ne-* este foarte productivă în textul catihetic ortodox şi este o dovadă că este preferată metoda de îmbogăţire a vocabularului prin mijloace interne: *neclintit, necontenit, necreată, negrăit, nemijlocit, nenumărate, neobişnuită, nesfârşită, nestricăciune* (CO 2003: 111-127)„ păstrând astfel etimoane latineşti moştenite sau cuvinte de origine slavă. De reţinut este derivatul cu prefixul *în-* , care creează termenul *a îndumnezei* „ne unim cu Dumnezeu în aceeaşi lucrare a Lui, ne *îndumnezeim* prin lucrarea Lui” (*ibid.,* 117), termen de o rară fineţe şi rafinată teologie. De asemenea, derivarea cu sufixul *–inţă* este prolifică,

[2]*Credinţa ortodoxă*, Ed. Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei Trinitas, Iaşi, 2003 (în continuare CO), Mitropolitul Mihălcescu, Irineu, *Dogmele Bisericii creştine ortodoxe*, Ed. Episcopiei Romanului şi Huşilor, 1994 (în continuare DBCO), Sfântul Velimirovici, Nicolae, *Credinţa sfinţilor. Catehismul Bisericii Ortodoxe*, Ed. Biserica Ortodoxă, Bucureşti, 2004 (în continuare CBO).

[3] Dana-Luminiţa Teleoacă, *Discursul religios catihetic: o abordare din perspectiva teoriei comunicării*, în Lucrările celui de-al treilea Simpozion Internaţional de Lingvistică, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2010, p. 171-179.

[4]Daniel G. Reid, *Dicţionarul Noului Testament, Un compendiu de învăţătură biblică contemporană într-un singur volum*, traducere de Ciupe, Lucian şi Manta, Timotei, Ed. Casa Cărţii, Oradea, 2008 (în continuare DNT).

[5] Dana-Luminiţa Teleoacă , *Conservatorism şi expresivitate în literatura religioasă. Posibile repere de definire a unui stil ştiinţific (didactic) în context religios*, în LR 1/2013, p. 46-63.

[6] Gheorghe Chivu, *Civilizaţie şi cultură. Consideraţii asupra limbajului bisericesc actual*, Editura Academiei, Bucureşti, l997, p. 15.

BDD-V1637 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 05:09:33 UTC)

astfel termenii *trebuinţă, stăruinţă, neputinţă,* (CO 2003: 111-127), rămân viabili, în ciuda posibilităţii echivalării neologice (vezi *necesitate, insistenţă, capacitate*).

În textul de învăţătură creştină neoprotestantă cu privire la concepţia despre Duhul Sfânt, nu se remarcă o redundanţă a derivatelor sau a compuselor, dimpotrivă, sunt preferate împrumuturile lexicale, fraza complexă, uneori ambiguă datorită redării doctrinei prin traducere. Am selectat o listă de neologisme corect folosite contextual, pe care am secţionat-o gramatical: substantive (*arhetip, emisar, epexegetică, extaz, glosolalie, presupoziţie, umanitate* etc); infinitive lungi (*afirmare, confirmare, depravare, edificare, experimentare, identificare, ignorare indignare, inspirare, interpretare, mărturisire, proclamare, reflectare, restaurare, revizuire, sfidare, validarea* etc); adjective şi adverbe *(asigurat, coruptibil, existenţial, explicit, ezoteric, imanent, imatur, implicit, inextricabil, inferior, internalizat, interschimbabil, neregenerat, similar, salvific, triadic, ulterior* etc); verbe (*a capitula, a comunica, a contamina, a dezvolta, a direcţiona, a extinde, a facilita, a se fundamenta, a impulsiona, a incomoda, a invoca, a organiza, a percepe, a persista, a promova, a se relaţiona, a realiza, a suprapune, a transforma, a transcende* etc.)(DNT: 341-351).

Vocabularul neologic al textului catihetic ortodox cu privire tematica studiată în ambele scrieri este restrâns: „toţi trei au o singură fiinţă, voinţă, putere şi slavă, o singură Dumnezeire, arătată în trei *ipostasuri*", „oamenii au libertatea să-l primească şi *să conlucreze* cu el"(CO 2003: 120), „iar impulsul spre păcat *serveşte*, mai degrabă, în cel îndreptat, ca mijloc de *exercitare* a forţelor morale", „*pervertirea* voinţei", „aplecarea voinţei spre păcat, *a concupiscenţei*", „în străduinţa de a săvârşi în chip tot mai *regulat* faptele bune", „omul se întăreşte în aşa fel, încât nu mai este *asaltat* sau amăgit uşor" (*ibid*., 125), „*dogma* despre Sfânta Treime se găseşte tainic sau *simbolic* şi în Vechiul Testament"(DBCO: 28), „persoanele dumnezeieşti sunt de aceeaşi fiinţă sau substanţă, adică *consubstanţiale*"(*ibid*., 29), „toţi Sfinţii Părinţi, *fără excepţie*, vorbesc despre Sfânta Treime"(*ibid*., 29), „aceasta este taina despre *armonia* absolută a celor Trei Persoane în aceeaşi fiinţă dumnezeiască"(CBO: 56). Fiind vorba de un text doctrinar, echivalarea termenilor noi este mai dificilă decât în cazul altor tipuri de texte religioase, iar procesul de modernizare a limbajului bisericesc presupune receptarea mesajului la nivelul său cel mai profund şi respectarea Tradiţiei, pentru că, în caz contrar, inovaţiile nepotrivite sau excesive ar putea dăuna sensului dogmatic[7]. Limbajul se subordonează dogmei fiecărei confesiuni, scrierea catihetică neoprotestantă se sincronizează cu limba literara laică, pe când textul catihetic ortodox îşi menţine anumite particularităţi arhaice, datorită, probabil, dorinţei de exprimare corectă a conţinutului semantic, şi doar în privinţa unor termeni vechi s-a decis înlocuirea cu un neologism (fie că prezentau frecvenţă ridicată, fie că a fost găsit un echivalent, care, conform exemplelor de mai sus, este aşezat în apoziţie sau disjuncţie).

Nu întotdeauna însă aceste inovaţii sunt şi cele mai adecvate, într-o serie de situaţii nu se justifică sensul, în altele neologismele sunt impropiu folosite, iar alte construcţii sunt străine spiritului limbii române. În textul de învăţătură neoprotestantă putem urmări câteva fapte de limbă discutabile (structuri lingvistice artificiale, distorsionări semantico-conceptuale): „punctul

[7] Dana-Luminiţa Teleoacă, *Limbajul bisericesc actual între tradiţie şi inovaţie*, Ed. Academiei, Bucureşti, 2008, p. 6.

BDD-V1637 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 05:09:33 UTC)

de vedere al lui Pavel, care îl vedea pe Duhul *ca o parte normală* a vieţii"(DNT: 341), verbul tranzitiv folosit ca intranzitiv „Pavel *nu tratează* niciodată în mod direct *despre problematica* personalităţii Duhului"(*ibid.,* 342), „duhul să inspire nu doar cuvântul vorbit, ci şi *aptitudinile*" (*ibid.,* 343), „slujirea altora în acord cu *caracterul* Stăpânului", „Isus *se relaţionează* la Biserica Sa şi la lume prin intermediul Duhului" (*ibid.,* 344), „Îl vedem pe Duhul împuternicind, *organizând şi direcţionând... închinarea* creştină" (*ibid.,* 345), „venirea Duhului este asociată cu începutul proclamării Evangheliei după înviere cu *infuzia* Sa de putere" (*ibid.,* 346), „ [Trupul lui Cristos] înseamnă chemarea la o existenţă *corporativă*", „duhul este forţa unificatoare şi *creativă*, care aduce în fiinţă comunitatea creştină", „Pavel susţine că duhul cuprinde în Sine *caracterul etic* al lui Dumnezeu"(*ibid.,* 348).

Ceea ce este extrem de important în cazul textelor catihetice este faptul că limbajul ştiinţific trebuie să fie în perfectă concordanţă cu ştiinţa. Astfel, abuzul de neologisme ilustrează, pe de o parte, inadecvarea semantico-stilistică, dar şi conceptuală, pe de altă parte, ţine de domeniul evidenţei că eforturile de sincronizare cu varianta literară laică trebuie să respecte unele limite, iar traducerile trebuie să se realizeze cu mult discernământ. Incoerenţa semantică şi conceptuală se datorează fie insuficientei cunoaşteri a limbii, fie comodităţii.

3. Concluzii:

Există totuşi câteva lexeme comune celor două scrieri confesionale, în ciuda doctrinelor diferite: *binecuvântare, credinţă, cruce, a călăuzi, doxologie, duhovnicesc, Evanghelie, a pecetlui, persoană, sfânt, suflet, vrăjmaş*. Grosso modo, termenii care denumesc elemente fundamentale ale religiei creştine sunt întâlnite în toate cultele aparţinătoare. Conceptele crestine sunt exprimate de ortodocsi cu termeni mosteniti din latina, dar, mai ales, de sorginte bizantino-slavă. Această influenţă este detectabilă în paginile textelor catihetice investigate.

Frecvenţa întrebuinţării cuvintelor de origine slavă este foarte ridicată în cultul creştin-ortodox., pentru că acestea denumesc concepte, obiecte legate de ritualul confesiunii. Am constatat într-un studiu anterior[8] că termiologia slavonă se referă preponderent la elementele de organizare a Bisericii ortodoxe (*blagoslovenie, Ceaslov, duh, duhovnic, dveră, jertfă, a izbăvi, maslu, a milui, mirean, mitră, molitvă, mucenic, odajdie, pomană, post, prapore, pravilă, predică, predoslovie, prestol, prohod, praznic, (Maica) Precista, sfeştanie, slavă, spovedanie, stareţ, strană, taină, a târnosi, tipic, troiţă, Utrenie, Vecernie, vlădică* etc), pe când cuvintele latineşti denumesc noţiuni fundamenale ale creştinismului panconfesional (vezi *a binecuvânta, biserică, colindă/corindă, Crăciun, creştin, a cumineca, cruce, duminică, închinare, înger, lege, mormânt, naştere, Paşte, Rusalii, Sânt, templu* etc).

Într-adevăr, pare puţin probabil că românii ortodocşi vor renunta în mod facil la aceşti termeni (arhaici, slavoni) în favoarea celor neologici, de provenienţă latino-romanică, deşi, precum am observat, literatura neoprotestantă de învăţătură creştină este mult mai sincronizată, din punct de vedere lingvistic, cu varianta literara laică.

[8] Vezi Alexandra-Ioana Gâţă (Dângă), *În terminologia bisericească predomină latina sau slavona*, în Palenikova, Jana, Sitar-Taut, Daniela, *Zilele studiilor romanice*, vol. II, Ed. Univerzita Komenskeho v Bratislave, 2012, p. 132-138.

BDD-V1637 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 05:09:33 UTC)

BIBLIOGRAPHY:

Credinţa ortodoxă, Ed. Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei Trinitas, Iaşi, 2003.

Mitropolitul Mihălcescu, Irineu, *Dogmele Bisericii creştine ortodoxe*, Ed. Episcopiei Romanului şi Huşilor, 1994.

Reid, Daniel G., *Dicţionarul Noului Testament, Un compendiu de învăţătură biblică contemporană într-un singur volum*, traducere de Ciupe, Lucian şi Manta, Timotei, Ed. Casa Cărţii, Oradea, 2008.

1. Sfântul Velimirovici, Nicolae, *Credinţa sfinţilor. Catehismul Bisericii Ortodoxe*, Ed. Biserica Ortodoxă, Bucureşti, 2004.

Chivu, Gheorghe, *Civilizaţie şi cultură. Consideraţii asupra limbajului bisericesc actual*, Editura Academiei, Bucureşti, l997.

Gâţă (Dângă), Alexandra-Ioana, *În terminologia bisericească predomină latina sau slavona*, in vol. Zilele studiilor romanice, Bratislava, 2011.

Palenikova, Jana, Sitar-Taut, Daniela, *Zilele studiilor romanice*, vol. II, Ed. Univerzita Komenskeho v Bratislave, 2012.

Teleoacă, Dana-Luminiţa, *Aspecte morfosintactice în textul catihetic actua*l, în Lucrările celui de-al doilea Simpozion Internaţional de Lingvistică, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2009.

Teleoacă, Dana-Luminiţa, *Conservatorism şi expresivitate în literatura religioasă. Posibile repere de definire a unui stil ştiinţific (didactic) în context religios*, în LR 1/2013.

Teleoacă, Dana-Luminiţa, *Discursul religios catihetic: o abordare din perspectiva teoriei comunicării*, în Lucrările celui de-al treilea Simpozion Internaţional de Lingvistică, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2010.

Teleoacă, Dana-Luminiţa, *Limbajul bisericesc actual între tradiţie şi inovaţie*, Ed. Academiei, Bucureşti, 2008.

Teleoacă, Dana-Luminiţa, *Morfosintaxa textului biblic actual: Evanghelia după Matei*, în LR, LXI/2012, Structuri sintactice cu valenţe stilistice în literatura veterotestamentară a Psalmilor, în Anuar de lingvistică şi istorie literară, Iaşi, LIV, 2014.

Teleoacă, Dana-Luminiţa, *Particularităţi morfosintactice ale textului actual de rugaciune (I şi II*), în LR Chişinău, nr. 3-4, 11-12, XXI/2011, XXII/2012.

CDDE: Candrea, Ion Aurel, Dicţionarul etimologic al limbii române. Elementele latine [ediţie îngrijită şi Prefaţă de Gr. Brâncuş], Editura Paralela 45, Bucureşti, 2003.

BDD-V1637 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 05:09:33 UTC)

CDER: Ciorănescu, Al., Dicţionarul etimologic al limbii române [ediţie îngrijită şi traducere din limba spaniolă de Tudora Şandru Mehedinţi şi Magdalena Popescu Marin], Editura Saeculum I.O., Bucureşti, 2007.

DEX 1998: Dicţionar explicativ al limbii române, Academia Română, Institutul de Lingvistică Iorgu Iordan, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998.

DÎL-R: Chivu, Gheorghe, Buză, Moraru, Emanuela, Roman, Alexandra, Dicţionarul împrumuturilor latino-romanice în limba română veche (1421-1760), Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1992.

DN: Marcu, Florin, Maneca, Constant, Dicţionar de neologisme, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1986.

DOOM 2005: Dicţionar ortografic, ortoepic şi morfologic, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2005.

MDA I: Mic dicţionar academic, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2010.

MDA II: Mic dicţionar academic, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2010.

BDD-V1637 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 05:09:33 UTC)